

BOLA PSIXOLOGIYASI BO'YICHA ILMIY TARAFDAN OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR

Toshmahmatov Bahodir

DTPI-pedagogika Fakultetini Boshlang'ich ta'lim yo'nalishining 108-guruh 1-kurs talabasi

Shomurotov Ulug'bek Melikboboyevich

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti, Pedagogika va psixologiya
kafedrası o'qituvchisi (maqola ilmiy raxbari)*

ulugbekshomurotov986@gmail.com

Annotatsiya. Bolani hayot tarzi, oilada qanday yashashi, oiladagi muhit ota ona munosabati bola tarbiyasi bolaning yoshlik va o'smirlik paytidagi psixologik jarayonlar kabi jarayonlar doimiy ravishda ko'pchilikni qiziqtirib kelgan. Ushbu maqolada bola psixologiyasi uchun ilmiy jihatdan olib borilgan tadqiqotlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: psixologiya, o'smirlik, logopediya, rinolaliya, longityut, nutq, ped, ko'ndalang kesma, longityud.

KIRISH

Bolalar psixologiyasi - psixologiya sohasi, bolalar psixologik rivojlanishining umumiy va alohida xususiyatlarini, turli yosh bosqichlarida bu jarayon qanday kechishi uni harakatlantiruvchi kuchlar hamda qonuniyatlarni tadqiq qiladi. Shu sababli bolalar psixologiyasini ko'pincha yoshlar psixologiyasi deb ham ataydilar. TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI Bolalar psixologiyasi bolalarda psixologik jarayonlar (ma'rifiy, nutqiy, hissiy, irodaviy va boshqa) paydo bo'lishi va rivojlanishini, psixologik xususiyatlar qaror topishini, xilma xil faoliyatning (turli xil o'yinlar, o'qish, mehnat qilish) rivojlanishini, bolaning shaxs sifatida shakllanishini o'rganadi. Bolalar psixologiyasi umumiy psixologiyada ishlab chiqilgan umumiy tadqiqot usullaridan foydalanadi, biroq uni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari bor desak adashmagan bo'lamiz. Sababi barcha bolalar bir xil fikrlamaydi va bir xil xarakterlanmaydi ular turlicha psixologik hilatda bo'ladilar. Faqatgina birgina holdagida barcha bolalar bir biriga o'xshashadi ya'ni o'yinqaroligida hamda beg'uborligida. Bola shaxsi yosh xususiyatlarini o'rganishda ko'ndalang kesma va longityud deb nomlangan tadqiqotlar o'tkazib o'rganiladi. Shuningdek ancha vaqtdan beri bizga ma'lum bo'lgan usullar orqali ham bolalarni psixologik tekshirish mumkin bo'ladi. Quyida esa yangicha bola shaxsi yosh xususiyatlarini o'rganish usullarini aytib o'tsam. Birinchi holatda birgina psixologik jarayonning o'zi bir vaqtda turli yosh

guruhlariga taalluqli bo'lgan bolalarda tadqiq qilinadi. Ikkinchi holat (longityud) da esa ma'lum bir (alohida tanlab olingan) bolalarning psixik xususiyatlari ko'p yillar davomida tadqiq qilinadi. Bu esa o'z navbatida ularni psixologiyasi rivojlanishining umumiy kechishini kuzatish imkoniyatini beradi. Bolalar psixologiyasida asosan ota-onalarga bolaga unga bo'lgan ishonch, hurmat, qo'llab-quvatlash, e'tiborlarni his qildirish, mumkin bo'an va bo'lmagan holatlar o'rgatiladi.

Bola dunyoni atrofni ota-ona ko'zlari bilan anglaydi. Ota-onaga nima yomon bo'lsa, bola shuni yomon deb hisoblaydi. Ota-ona kimni xush ko'rsa, bola uchun u inson yaxshi bo'ladi. Bu holat bolani 10-12 yoshiga qadar davom etadi. Undan keyin bola o'zi xulosa qilishga o'rganishni boshlaydi. Shunday ekan, bolani har bir harakat - bu ko'zgidagi sizning aksingiz bo'ladilar. Klassik bixeviorizmdagi rivojlanish muammosi zamonaviy Amerika rivojlanish psixologiyasining eng kuchli tarmog'i bo'lgan ijtimoiy ta'lim nazariyasida qayta ko'rib chiqiladi. Kognitiv rivojlanish bo'yicha tadqiqotlar ham o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda - epistemik mavzuni o'rganishdan ma'lum bir bolani uning hayotining real sharoitida o'rganishga o'tish mavjud. G'arb psixologiyasining barcha bu ajoyib yutuqlari fonida, L. S. Vygotskiy bolalar psixologiyasida chinakam inqilobiy inqilobni amalga oshirdi. U bolaning aqliy rivojlanishining borishi, shartlari, manbai, shakli, o'ziga xosligi, harakatlantiruvchi kuchlari haqida yangi tushunchani taklif qildi; u bolaning rivojlanish bosqichlarini va ular orasidagi o'tishlarni tasvirlab berdi, bolaning aqliy rivojlanishining asosiy qonuniyatlarini aniqladi va shakllantirdi. Bugun har kim bilimli odam Bolalik nima degan savolga, u bolalik rivojlangan rivojlanish, o'zgarish va o'rganish davri deb javob beradi. Ammo bu paradokslar va qaramaqarshiliklar davri ekanligini, rivojlanish jarayonini ularsiz tasavvur etib bo'lmasligini faqat olimlar tushunadi. V. Stern, J. Piaget, I. A. Sokolyanskiy va boshqalar bola rivojlanishining paradokslari haqida yozganlar. D. B. Elkoninning aytishicha, bolalar psixologiyasidagi paradokslar rivojlanish sirlari bo'lib, olimlar hali ochilmagan. D.B. Elkonin Moskva universitetida o'z ma'ruzalarini doimo bola rivojlanishining ikkita asosiy paradokslarini tavsiflash bilan boshladi, ular orasida bola rivojlanishining zarurati bor. tarixiy yondashuv bolalikni tushunish uchun. Keling, ularni ko'rib chiqaylik. Tug'ilgan odamga hayotni saqlab qolish uchun faqat eng elementar mexanizmlar berilgan. Jismoniy tuzilishi, asab tizimining tashkil etilishi, faoliyat turlari va uni tartibga solish usullari jihatidan inson tabiatdagi eng mukammal mavjudotdir. Bolalik - bu yangi tug'ilgan kundan boshlab to'liq ijtimoiy va shuning uchun psixologik etuklik davri; bu davrda bola insoniyat jamiyatining to'la huquqli a'zosiga aylanadi. Bundan tashqari, ibtidoiy jamiyatdagi bolalikning davomiyligi o'rta asrlardagi yoki bizning kunlarimizdagi bolalik davriga teng emas. Insoniyatning bolalik bosqichlari tarix mahsuli bo'lib, ular ming yillar avval bo'lgani kabi o'zgarishi mumkin. Shuning uchun bolaning bolaligi va uning shakllanishi qonuniyatlarini insoniyat jamiyati taraqqiyoti va uning rivojlanishini

belgilaydigan qonuniyatlardan tashqarida o'rganish mumkin emas. Bolalikning davomiyligi jamiyatning moddiy va ma'naviy madaniyati darajasiga to'g'ridan-to'g'ri mutanosibdir. Ma'lumki, bilish va dialektika nazariyasi alohida fanlar tarixi, bolaning psixik rivojlanish tarixi, yosh hayvonlar va til tarixidan shakllanishi kerak. Ayniqsa e'tiborni qaratish hikoyalar bolaning aqliy rivojlanishi, uni ontogenezdagi bolaning rivojlanishidan ham, turli xil zamonaviy madaniyatlarda bolalarning notekis rivojlanishidan farqlash kerak.

Bolalik tarixi muammosi zamonaviy bolalar psixologiyasidagi eng qiyin muammolardan biridir, chunki bu sohada na kuzatish, na tajriba o'tkazish mumkin emas. Bolalarga oid madaniy yodgorliklar qashshoq ekanligini etnograflar yaxshi bilishadi. Arxeologik qazishmalarda o'yinchoqlar topilganida ham, unchalik muhim bo'lmagan holatlarda ham, bular odatda qabrlarga qo'yilgan diniy ob'ektlar bo'lib, ular keyingi hayotda egasiga xizmat qilishlari uchun. Odamlar va hayvonlarning miniatyurasvirlari ham jodugarlik va sehrgarlik maqsadlarida ishlatilgan. Aytish mumkinki, eksperimental faktlardan oldin nazariya mavjud edi. Nazariy jihatdan, bolalik davrlarining tarixiy kelib chiqishi masalasi P. P. Blonskiy, L. S. Vygotskiy, D. B. Elkonin asarlarida ishlab chiqilgan. Bolaning aqliy rivojlanishining borishi, S. Vygotskiy fikricha, tabiatning abadiy qonunlariga, organizmning kamolot qonunlariga bo'ysunmaydi. Bolalarivojlanishining rivojlanishi sinfiy jamiyat, deb hisobladi u, "juda aniq sinfiy ma'noga ega". Shuning uchun u abadiy bolalik emas, faqat tarixiy bolalik borligini ta'kidlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki bolalar psixologiyasini o'rganish orqali ularni kelgusi davrda qanday bo'lishi qanday harakatlar qilishini oldindan ko'ra bilish desak mubolag'a bo'lmaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini psixologiyasini yaxshi qilib rivojlantirishni bog'cha davridayoq shakllantirib boorish kerak bo'ladi. Ungacha esa uyda. Aytishadiku qush uyasida ko'rganini qiladi deb. Shunday ekan bolalarni psixologik jihatdan sog'lom baquvvat qilish eng avvalo uydan boshlanadi.

REFERENCES

1. L.F.Obuxova. Bolalar (rivojlanish) psixologiyasi kitobi. Moskva 1996-y.
2. OBUXOVA L.F., psixologiya fanlari doktori — Источник: <https://muegn.ru/uz/th/obuhovadetskaya-vozrastnaya-psihologiya-l-fobuhovadetskaya.html> © muegn.ru.
3. Yoshga bog'liq psixologiya. SPO M. uchun darslik: Yurayt 2016
4. Yoshga bog'liq psixologiya. O'quv qo'llanma M.: Rossiya Pedagogika Jamiyati. - 1999 -442 s
5. Rivojlanish psixologiyasi: Universitetlar uchun darslik. M.: Oliy ma'lumot; MGPPU, 2006 .. - 460 p. - (Fanlar asoslari).

6. Bolalar (rivojlanish) psixologiyasi M .: Rossiya pedagogika agentligi, 1996, - 374 p.
7. Jan Piaget: nazariya, tajribalar, munozaralar M .: Gardariki 2001, 624 pp., Kasal bilan. Qattiq qopqoq. — Источник: <https://muegn.ru/uz/th/obuhova-detskayavozrastnayapsihologiya-l-f-obuhova-detskaya.html> © muegn.ru
8. www.vikipediya.uz internet sayti.